

اخبار سلسله نشست‌های مرکز پژوهشی میراث مکتوب تا شانزدهمین نشست در شماره‌های پیشین به نظر خوانندگان محترم رسید. حال از هفدهمین نشست تا بیست و نهمین نشست در نیمه دوم بهمن ۱۳۸۳ را به نظر می‌رساند.

هفدهمین نشست مرکز پژوهشی میراث مکتوب با حضور آقایان علی اوجیبی، حامد ناجی اصفهانی، محمد کریمی زنجانی اصل و علی‌اکبر ثبوت پیرامون «آرا و اندیشه‌های میرداماد» در تاریخ ۸۳/۶/۱۱ برگزار شد.

۳۱۹

نخست جمشید کیان‌فر گزارشی از مجموعه نشست‌های برگزار شده ارائه داد؛ سپس علی اوجیبی با طبقه‌بندی آراء و اندیشه‌های میرداماد در نظریات ابتکاری و اندیشه‌های نادر و خلاف مشهور، به دیدگاه میرداماد پیرامون مقولات و نیز راه حلّ ابتکاری وحدت حمل در قضایای متناقض‌نما اشاره کرد.

دکتر حامد ناجی اصفهانی نیز نخست درباره سیر تاریخی مکتب فلسفی اصفهان، و مشخصه‌های آن سخن گفت و در ادامه فهرستی از اندیشه‌های میرداماد ارائه کرد. سخنران بعدی محمد کریمی زنجانی اصل به تأثیرپذیری میرداماد از منابع اشراقی پرداخت و بر این باور تأکید داشت که مکتب فلسفی میرداماد را باید قرائتی اشراقی از حکمت مشاء به‌شمار آورد.

در ادامه استاد ثبوت به جایگاه میرداماد در میان اندیشمندان سرزمین هند پرداخت. در جلسه پرسش و پاسخ نیز درباره برخی از دیدگاه‌های فلسفی، عرفانی و نیز جایگاه طبیعیات در نظام فلسفی میرداماد بحث و گفت و گو شد.

هجدهمین نشست با حضور آقایان مهندس یونس کرامتی و دکتر غلامرضا جمشیدنژاد اول پیرامون «تقد و بررسی کتاب الجماهر فی الجواهر» در روز یکشنبه مورخ ۸۳/۶/۲۲ برگزار شد.

مهندس یونس کرامتی نخست به شیوه پژوهشی ابوریحان اشاره کرد که به نظر او، شیوه پژوهشی بیرونی، در زمره مهم ترین منابع پژوهشگران امروزی است. بیرونی به آزمون آزمودنی ها و مشاهده مستقیم پدیده های طبیعی بسیار علاقه مند بود. نکته مشترک در همه آزمایش های بیرونی رعایت اصول علمی آزمایش است. بیرونی مانند محقق امروزی، در مورد هر آزمایش به چند نکته توجه داشت: نخست آنکه هنگام مقایسه خاصیتی ویژه از دو ماده، می کوشید تا سایر شرایط برای آنها یکسان باشد و دیگر آنکه در همه این آزمایش ها به تکرار آن دو حالات و شرایط محیطی مختلف تأکید داشت. سخنران در ادامه به منابع مورد استفاده بیرونی در الجماهر اشاره کرد.

سخنران بعدی، دکتر غلامرضا جمشیدنژاد اول پس از معرفی اجمالی کارهای علمی و آثار تألیفی ابوریحان، به سیر تاریخی آثاری که پیرامون مباحث مالی و اقتصادی تألیف شده پرداخت؛ آنگاه به طور مفصل درباره جایگاه الجماهر در این حوزه و ارزش و اهمیت این اثر در ابداع علم اقتصاد و مبانی علوم اقتصادی و نیز مباحثی از اقتصاد کلان همچون ضرورت تشکیل بیت المال و خزانه، ماهیت پول، ارزش اقتصادی و اقتصاد کانیها و فلزات و شبه فلزات که در آن طرح شده و دیگر مطالبی که برای نخستین بار توسط بیرونی ارائه شده سخن گفتند.

نوزدهمین نشست با حضور آقایان نجف دریابندری، دکتر مصطفی ذاکری، دکتر رستگار فسایی، دکتر نصرالله پورجوادی و آقای شیخ الحکمایی پیرامون «کتاب کلیات بسحق اطعمه شیرازی» در روز دوشنبه مورخ ۸۳/۶/۳۰ برگزار شد.

نخست دریابندری با اشاره به چاپهای مختلف این اثر به اجمال به اهمیت و جایگاه دیوان بسحق در میان آثار مشابه پرداخت.

در ادامه دکتر ذاکری به سیر تاریخی آثاری که در موضوع اطعمه تألیف شده اشاره کرد و به نظم درآوردن اسامی غذاها در قالب نظم و طنز را به عنوان سبک ابتکاری بسحق دانست.

شیخ الحکمایی ضمن اشاره به کاستی های تصحیح، از جمله نبود فهرست ها و

نمایه‌های در خور این اثر، به نزاعی که دربارهٔ هویت مؤلف این اثر وجود دارد پرداخته و تصریح کرد که ابواسحاق اطعمه، همان احمد اطعمه است. دکتر رستگار فسایی نیز به انگیزهٔ خود از تصحیح این اثر، روند تصحیح، مشکلات فرا رو و نیز اهمیت و ویژگیهای آن اشاره کرد. به باور ایشان، پرداختن بسحاق به اطعمه و غذاها در قالب نظم، حاکی از بحران اقتصادی - اجتماعی آن دوران است. در واقع بسحاق در این اثر در صدد بیان معضلات اجتماعی عصر خود بوده است. دربارهٔ مؤلف نیز اسناد کافی دربارهٔ اینکه احمد اطعمه همان بسحق اطعمه است در اختیار نداریم؛ از این رو تا یافتن سند قطعی تردید در این مقوله، همچنان باقی است. در پایان، دکتر نصرالله پورجوادی ضمن پرداختن به این نکته که اهمیت کلیات بسحاق از حیث موضوع یعنی مقولهٔ آشپزی نیست، بلکه ویژگی‌های ادبی آن است، انگیزهٔ مؤلف از پرداختن به این موضوع را نه بیان اوضاع اجتماعی، بلکه نوعی تفتن شعری دانست و در پایان برای اثبات اینکه احمد اطعمه همان ابواسحاق اطعمه است استدلال کرد.

بیستین نشست با موضوع «نقد و بررسی کتاب تاریخ رشیدی» با حضور آقایان دکتر عباسقلی غفاری فرد، دکتر صادق سجادی و علی بهرامیان در روز دوشنبه مورخ ۸۳/۷/۱۳ برگزار شد.

۳۲۱

نخست بهرامیان به اهمیت و ارزش این اثر از حیث آگاهی‌های منحصر بفردی که دربارهٔ خاندان چنگیز در اختیار می‌گذارد و نیز نقش زبان فارسی و فضای ایرانی حاکم بر فرهنگ شاهزادگان مغولی، و گسترش و نفوذ اسلام در میان اقوام مغولی و فضای سیاسی، اجتماعی و فرهنگی حاکم بر ایران در آغاز عهد صفوی پرداخت و به برخی از کاستیهای این تحقیق اشاره کرد.

در ادامه دکتر صادق سجادی ضمن بر شمردن ویژگی‌ها و ارزش‌های تاریخ رشیدی تصریح کرد: تصحیح و انتشار چنین اثری از یک سو مستلزم اطلاع وسیع بر پیشینهٔ تاریخی و بافت اجتماعی و سیاسی ماوراءالنهر و از سوی دیگر آشنایی کافی با زبانهای مغولی و ترکی شرقی است. مصحح محترم می‌توانست تصویری دقیق‌تر از احوال میرزا حیدر دوغلات، سبک‌شناسی اثر، تأثیری که بر آثار پس از خود نهاده و بسیاری نکات دیگر با مراجعه به منابع متأخر و تحقیقات سدهٔ اخیر دربارهٔ خاندان مغول و مباحث

کتاب ارادته دهد.

در پایان دکتر غفاری فرد به تفصیل درباره اهمیت و ارزشهای تاریخ رشیدی پرداخته، ضمن معرفی نسخه‌های آن به مشکلاتی که فراوی تصحیح اثر بوده اشاره کرده، به برخی از اشکالها و انتقادها پاسخ گفت.

بیست و یکمین نشست با موضوع «نقد و بررسی سه شرح نهج البلاغه» با حضور آقایان دکتر سیدمحمد مهدی جعفری و دکتر عزیزالله جوینی در روز دوشنبه مورخ ۸۳/۸/۴ برگزار شد.

نخست آقای ایرانی مدیر مرکز نشر میراث مکتوب درباره چگونگی آماده‌سازی نسخه‌های این اثر به اجمال سخن گفت و از نبود متن منقح نهج البلاغه که مستند به تصحیح فنی و انتقادی باشد، اظهار تأسف کرد.

دکتر جعفری پس از اعلام این نکته که نسخ معتبر نهج البلاغه را گرد آورده و تصحیح انتقادی آن را آماده کرده، به سیر تاریخی شروح نهج البلاغه و مقایسه اجمالی آنها اشاره داشته و سید رضی را نخستین شارح نهج البلاغه دانست. در ادامه به برخی از ویژگی‌ها و کاستی‌های شرح نهج البلاغه ابن الحدید پرداخته و در پایان به شرح نهج البلاغه نواب لاهیجی، ویژگی‌های ادبی آن، شیوه مؤلف در شرح و نیز اسلوب تصحیح خود اشاره کرد.

در پایان دکتر جوینی بسیار مختصر درباره اعتبار و ارزش نسخه نهج البلاغه که اساس تحقیق ایشان بوده و نیز اهمیت متن نهج البلاغه که در اختیار نواب لاهیجی بوده سخن گفت.

بیست و سومین نشست با موضوع «رونمایی از کتاب اسناد پادریان گرمبلی نقد و بررسی آن» با حضور آقایان استاد ایرج افشار، دکتر منوچهر ستوده، دکتر منصور صفت‌گل و حجة‌الاسلام رسول جعفریان در روز دوشنبه مورخ ۸۳/۹/۹ برگزار شد. دکتر ستوده نخست پیرامون نحوه آشنایی خود با این اثر و انگیزه تصحیح آن سخن گفت و در ادامه به یکی از موضوعات اصلی کتاب یعنی تجارت ابریشم در دوران صفوی و انحصار آن در دستگاه حکومتی اشاره و تصریح کرد جاده ابریشم مشهور، واقعیت چندانی ندارد.

استاد افشار نیز ضمن اشاره اجمالی به سابقه آشنایی خود با متون و اسناد مربوط به ارتباط ایران با اروپا، به اهمیت اسناد پادریان گرملی پرداختند و تصریح کردند: این اثر حاوی اطلاعات منحصر بفردی است که در هیچ یک از متون مشابه یافت نمی‌شود. در ادامه به مشخصات نسخه مانند نایکدستی در ضبط اعلام، عدم رعایت ترتیب تاریخی اشاره داشتند.

سخنران بعدی استاد رسول جعفریان به فعالیت‌های تبشیری مبلغان مسیحی در عصر صفوی پرداخته به برخی دیگر از ویژگی‌ها و نکات برجسته اسناد پادریان اشاره کردند. از آن جمله: دستیابی به اطلاعات دقیق درباره شخصیت شاه عباس، مناسبات ایران و اروپا به ویژه اختلافات میان آنها در زمینه حکومت عثمانی و عدم پایبندی اروپاییان به پیمانها و وعد و وعیدهای خود.

دکتر صفت‌گل نیز به زوایای ناشناخته و کم شناخته عصر صفوی که در این کتاب روشن شده اشاره کرد از جمله: اینکه گرملیان چه کسانی بودند؛ چگونگی رابطه دولت صفوی با کشیشان گرملی، و ارتباط پاپ و واتیکان با دولت صفوی؛ فضای سیاسی اجتماعی آن دوران، اطلاعات منحصر بفرد درباره برادران شرلی و پادری جوان.

بیست و چهارمین نشست با موضوع «رونمایی از کتاب جواهرنامه نظامی و نقد و بررسی آن» با حضور آقایان استاد ایرج افشار، دکتر عبدالله عقیلی، دکتر علی اشرف صادقی، مهندس یونس کرامتی و دکتر غلامرضا جمشیدنژاد اول در روز دوشنبه مورخ ۸۳/۹/۳۰ برگزار شد.

نخست دکتر عقیلی ضمن برشمردن ویژگی‌ها و برجستگی‌های اثر و تصحیح حاضر، مقدمه مصحح را ستودند. در ادامه به مقایسه و ارزیابی محتوای بخش‌های مختلف کتاب پرداخته و به برخی از اطلاعات منحصر بفرد آن اشاره کردند.

دکتر علی‌اشرف صادقی نیز به تحلیل نثر، شیوه نوشتاری و واژگان به کار رفته و اهمیت و ارزش آن پرداخته، تصریح کردند که نثر اثر مربوط به سده ۶ هجری نیست. در ادامه به برخی از کاستی‌های اثر که ناشی از کم دانشی کاتبان بوده اشاره کرد.

سخنران بعدی استاد ایرج افشار به انگیزه خود از بازخوانی و تصحیح این اثر پرداخته در ادامه به برخی از اشکال‌هایی که به متن و مؤلف وارد شده پاسخ گفته، بر اهمیت تصحیح و انتشار این گونه آثار تأکید کردند و در پایان به شیوه تصحیح خود و

معرفی نسخه‌های اساس پرداختند.

مهندس یونس کرامتی به مقایسه میان جواهرنامه و الجواهر بیرونی پرداخت و اشاره کرد که نویسنده از کتاب بیرونی بسیار بهره برده و جزء منابع اصلی وی بوده، و چنین به نظر می‌رسد که از دیگر آثار وی همچون تحدید نه‌ایة الأماکن نیز استفاده کرده است. دکتر جمشید نژاد اول نیز به معرفی اجمالی کتاب و مؤلف و ویژگی‌هایی اثر پرداخت و تصریح کرد که مؤلف دیدگاه‌های اقتصادی ابوریحان در الجواهر را طرح نکرده و بیشتر به جنبه‌های عملی حرفه گوهرشناسی پرداخته است.

بیست و پنجمین نشست با موضوع «تاریخچه ایران‌شناسی در اتریش» با حضور دکتر نصرت‌الله رستگار (عضو هیأت علمی کمیسیون تحقیقات آکادمی علوم اتریش و مدرس زبان ادبیات و تاریخ ایران و تاریخ حکومت‌های اسلامی هند در دانشگاه وین) در تاریخ ۸۳/۱۰/۹ برگزار شد.

سخنرانی ایشان در چهار بخش انجام شد:

۱. شرح مختصری درباره شرایط تاریخی آشنایی اروپایی قرون وسطی با فرهنگ شرق؛

۲. سازمان‌یابی تحقیقات شرق‌شناسی و در بطن آن ایران‌شناسی در اتریش؛

۳. چگونگی ایجاد مؤسسات و مراکز شرق‌شناسی و ایران‌شناسی؛

۴. توسعه و انشعابات ایران‌شناسی در اتریش، شامل فعالیت‌های ایران‌شناسی آکادمی علوم، دانشگاه وین و سایر دانشگاه‌های اتریش و سهم پژوهشگران اتریش در سطح خصوصی.

در پایان جلسه پرسش و پاسخ برگزار گردید.

بیست و ششمین نشست با موضوع «برگردانی کهن از قرآن کریم» با حضور استاد مهدی محقق، دکتر بهاء‌الدین خرمشاهی و دکتر علی رواقی در روز دوشنبه مورخ ۸۳/۱۰/۱۴ برگزار شد.

در آغاز اکبر ایرانی مدیر مرکز نشر میراث مکتوب درباره اهمیت این اثر سخن گفته و انتشار آن از سوی فرهنگستان زبان و ادب فارسی را ستودند.

سپس دکتر مهدی محقق پیرامون تاریخچه ترجمه قرآن سخن گفت: نخستین

ترجمه تفسیری قرآن کریم به زبان فارسی، به فتوای علمای ماوراءالنهر و از روی تفسیر طبری صورت گرفته؛ پس از آن نیز ترجمه‌های فاخر دیگری در زبان فارسی وجود دارد که هر یک نقطه عطفی در تاریخ ادبیات ایرانی به شمار می‌آیند.

دکتر خرمشاهی نیز به ویژگی‌های ترجمه‌های کهن قرآنی، اهمیت آنها در رشد و بالندگی زبان و ادبیات فارسی و به ویژه واژگان به کار رفته در آنها سخن گفت.

دکتر رواقی مصحح این اثر نیز تصریح کرد که ترجمه - تفسیر مورد بحث یکی از دست‌نوشته‌های ارجمند گنجینه بزرگ قرآنی آستان قدس رضوی است. روزگار کتابت آن روشن نیست و گمان برده‌اند که از سده دهم باشد. شیوه نگارش و خط این ترجمه - تفسیر هم، حدود سده دهم را برای روزگار فراهم کردن این متن، تأیید می‌کند. شاید، برای خواننده آگاه، این پرسش پیش آید که چرا و چگونه است که با وجود بسیاری از ترجمه‌های کهن و قدیم قرآن، که هنوز به صورت دست‌نوشته، در گنجینه‌های قرآنی، خاموش و آرام نشسته‌اند، ما این ترجمه - تفسیر را برگزیده‌ایم؟ همان‌گونه که می‌دانید و می‌بینید، مترجم این قرآن تنها به ترجمه واژه به واژه قرآن به فارسی بسنده نکرده است و در برخی از سوره‌ها، تفسیر گونه‌ای را هم در کنار ترجمه نشانده تا عصای دستی باشد برای آشنایی و بهره بیشتر و بهتر از مفاهیم قرآنی؛ و این یکی از دلایل ما در گزینش این ترجمه - تفسیر است. دلیل دیگر برای برگزیدن این ترجمه - تفسیر، این است که شمار بسیاری از برابرنهاده‌های فارسی - قرآنی این کتاب آشناست. نزدیکی زبان این ترجمه - تفسیر با زبان تفسیر سوراآبادی این گمان را پیش می‌آورد که آیا مترجم در همان حوزه زبانی و منطقه جغرافیایی زاده شده و بالیده است یا او زبان این تفسیر را، به دور از آرایه‌ها و پیرایه‌های حوزه‌ای، برای ترجمه - تفسیر خویش برگزیده است و نخواست است تا کار و بار سنگین و وسواس آمیز و دشوار گزینش برابره‌های قرآنی را بر دوش کشد و با این کار، خویش را از پرسش و آویزش روز بزرگ بر کنار داشته است. این ترجمه - تفسیر آرایه و پیرایه‌ای از گونه زبانی هروی بر خویشتن نبسته است و از هر گونه کاربردی که رنگ و بوی گونه رازی داشته باشد، بر کنار است. در سراسر این متن، هیچ نمونه‌ای از واژه‌های ویژه فارسی سیستانی نمی‌یابیم.

بیست و هفتمین نشست با عنوان «ایران‌شناسی و اسلام‌شناسی در آلمان» با حضور آقایان محمدحسین ساکت و دکتر علی رهبر در روز چهارشنبه مورخ ۸۳/۱۰/۳۰

برگزار شد.

نخست آقای ساکت درباره پیشینه و سیر تاریخی روابط آلمان با خاورزمین و نیز مؤسسات و مراکز شرق شناسی و ایران شناسی و اندیشمندان آلمانی که در این حوزه به تحقیق و پژوهش پرداخته‌اند، سخن گفت.

سپس دکتر علی رهبر درباره شخصیت معنوی خانم آن ماری شیمل سخن گفته در ادامه گزارشی از پژوهش‌های سال‌های اخیر کانون معنویت ایران - که خود ریاست آن را به عهده دارند - در حوزه ایران شناسی و اسلام پژوهی ارائه کردند و در پایان پس از ذکر خاطراتی چند از خانم شیمل، پیشنهادهایی در جهت ارتقای ارتباطات فرهنگی میان دو کشور ایران و آلمان ارائه دادند و به پرسش‌های حاضران پاسخ گفتند.

بیست و هشتمین نشست با عنوان «نقد و بررسی کتاب کشف‌المحجوب هجویری» با حضور آقایان دکتر محمدعلی موحد، دکتر فتح‌الله مجتبابی، استاد نجیب مایل هروی و دکتر محمود عابدی در تاریخ ۸۳/۱۱/۵ برگزار شد.

نخست دکتر محمدعلی موحد به ایراد سخن پرداخت: وی پس از مقدمه‌ای کوتاه در باب اهمیت نقد محتوایی آثار و اینکه چنین نقدهایی رایج نیست، به ویژگی‌های منحصر بفرد کشف‌المحجوب اشاره کرد. در ادامه به تبیین ساختار کتاب و روش مؤلف و برخی از کاستی‌های اثر پرداخت.

دکتر مجتبابی ضمن تأکید بر اهمیت و اعتبار تاریخی چاپ ژوکوفسکی، استناد به نسخ خطی معتبر را از ویژگی‌های چاپ جدید به شمار آورد. در ادامه به برخی از کاستی‌های این تصحیح اشاره و در پایان اهمیت کشف‌المحجوب را در دو ناحیه زبانشناسی و موضوع و محتوا بررسی و تحلیل کرد.

استاد نجیب مایل هروی ضمن معرفی هجویری به عنوان صوفی حنفی منتقد اوضاع سیاسی غزنویان، به جایگاه و اهمیت کشف‌المحجوب در میان متون عرفانی به تفصیل اشاره کرد.

در پایان دکتر عابدی مصحح کتاب ضمن ارائه گزارشی از نسخه‌های خطی این اثر و چگونگی تصحیح و تحقیق آن، به برخی دیگر از ویژگی‌های محتوایی کشف‌المحجوب اشاره کرد و به پرسش‌های حاضران پاسخ گفت.

بیست و نهمین نشست درباره «معرفی کتاب جلوه‌های هنر پارسی» با حضور دکتر فرانسویس ریشار و دکتر سلیم نیساری در تاریخ ۸۳/۱۱/۱۹ برگزار شد. نخست پیام استاد ایرج افشار خطاب به دکتر فرانسویس ریشار قرائت گردید: سپس دوست دیرین ایشان آقای دکتر سلیم نیساری درباره شخصیت علمی فرانسویس ریشار و نیز برخی از نسخه‌های گرانسنگ دیوان حافظ سخن گفت. آنگاه جمشید کیان‌فر با مقدمه‌ای در پیدایش خط و اهمیت آن در مکتوب کردن میراث پیشینیان به معرفی دکتر ریشار و اثر ارزنده ایشان پرداخت. سرانجام دکتر ریشار به شرح نسخه‌های نفیس موجود در کتابخانه ملی فرانسه پرداخت و اینکه این اثر در معرفی نسخه‌های نفیس کتابخانه، که از نظر نگارگری و تاریخ کتابت و خط و تذهیب دارای ارزش ویژه‌ای هستند، تألیف شده است.

پیام استاد ایرج افشار

چون شنیدم برای شرکت در مراسمی به طهران تشریف آورده‌اید تا بحق ذکر خیر شما به میان ارباب فضل گفته‌اید بر من فرض می‌بود که آنجا می‌بودم و به شما تبریک حضوری می‌گفتم. ولی بیماری ناگهانی مرا به بیمارستان رسانید و بستری‌ام. ناچار بدین چند سطر اکتفا می‌کنم.

خدمت شما به نسخه‌شناسی ایرانی (فارسی علی‌الخصوص) از نمونه‌های برجسته است من هر بار که بدان نگریسته‌ام اعجاب کرده‌ام از ژرف نگری و توجه به منابع، مقصودم نخستین جلدی است که از فهرست جدید نسخه‌های خطی فارسی کتابخانه ملی پاریس انتشار داده‌اید.

دفتر سخنرانیهای دلپذیرتان هم که موجب آشنایی عمومی و روشن و گویا برای فرانسویان خواهد بود و از طرف کتابخانه ملی فرانسه انتشار یافته است طبعاً موجب استفاده همه نگرندگان به نسخه‌های خطی خواهد بود ازین لحاظ که حاوی نکته‌های ریز و تازگیهایی است که جای دیگر مورد نظر نبوده است. امیدوارم شما سلامت باشید و من از پژوهشهای نسخه دانانه شما بهره‌ور شدم.

بیمارستان جم ۱۸ بهمن ۱۳۸۳
ایرج افشار